

CIRKELS TEGEN UITSLUITING

Hoe Hull werkt aan sociale samenhang

ALFONS RAVELLI EN STIJN VERHAGEN

Vervelende jongeren worden in Nederland meestal weggestuurd: uit de klas, of naar socialevaardigheidstraining wanneer je onhandig in de omgang bent. Jongeren die op straat hangen, worden verwijderd – desnoods met een hinderlijk piepende Mosquito. Maar wat gebeurt er als je mensen bij elkaar zet, en ze gezamenlijk naar een oplossing laat zoeken? Dat is wat de gemeente Hull in Engeland sinds een paar jaar doet.

Hull is een voormalig vissersstadje aan de oostkust van Engeland met zo'n 230.000 inwoners. Tot in de jaren zeventig was Hull de derde vissersplaats van Engeland; mensen werkten in de visserij, de scheepsbouw of de haven. Daar is weinig meer van over. De werkloosheid is dubbel zo hoog als in de rest van Engeland, en ook op overige vlakken voert Hull discutabele lijstjes aan. De criminaliteit, schooluitval en armoede zijn er hoog, waardoor de stad op de negende plaats staat van de meest gedepriveerde districten van Engeland (in totaal 354 districten). Door het Engelse spreidingsbeleid vestigden zich de laatste tien jaar veel Aziaten en Polen in Hull. De stad doet denken aan steden als Rotterdam, Tilburg of Roermond, met eveneens een lage sociale veiligheid en teloorgang van traditionele arbeidsplaatsen.

Verstoringen in de gemeenschap scheppen verplichtingen voor de betrokkenen, of die er nu direct of indirect bij betrokken zijn

Sinds 2006 werken in Hull verschillende organisaties samen aan het bevorderen van burgerschap. Richtinggevend daarbij is dat kinderen recht hebben op een gezond en veilig leven, op een individuele ontwikkeling en op het leveren van een bijdrage aan de samenleving. Basisscholen, voortgezet onderwijs, de wijkpolitie, jeugdzorg- en welzijnsorganisaties vinden elkaar in de visie dat de oorzaak van spanningen niet alleen in individuen moet worden gezocht, maar ook in de gemeenschap waarin deze individuen leven. Dat komt bijvoorbeeld tot uiting in een collectieve aanpak van conflicten op scholen. Als een kind op het schoolplein ruzie heeft met een ander kind, zet de leerkracht niet alleen die twee kinderen bij elkaar, maar ook de kinderen die erbij staan. In het

gesprek dat dan volgt, krijgt iedereen de ruimte om te vertellen wat er volgens hem of haar is gebeurd en hoe het ieder persoonlijk heeft geraakt. Tot slot kan iedereen zeggen wat er nodig is om de relatie weer te herstellen en worden er afspraken gemaakt. Dit gesprek wordt 'de cirkel' genoemd. Indien mogelijk worden de relaties direct op het schoolplein door middel van een cirkel hersteld. Als een kind uit de klas wordt gestuurd, volgt er een gesprek tussen het kind en de leerkracht. Dat gesprek wordt geleid door een andere leerkracht, waarbij vaak ook de andere kinderen uit de klas worden betrokken. Spanningen tussen individuen zijn dus spanningen in een gemeenschap. Verstoringen in de gemeenschap scheppen verplichtingen voor de betrokkenen, of die er nu direct of indirect bij betrokken zijn.

Cirkels

De organisaties in Hull werken in de (opkomende) beweging van herstelpraktijken, ofwel *restorative practices*. Uitgangspunt bij herstelpraktijken is dat mensen zelf – in de klas, op straat, binnen het gezin of in het justitiële circuit – heel goed oplossingen kunnen bedenken als het tegenzit. Mensen zelf zouden uit 'eigen kracht' moeten en mogen putten, voordat professionals beslissingen over hun leven gaan nemen.

In Nederland kennen we deze beweging onder de naam Eigen Kracht. Deze gaat uit van een burgerschapsvisie waarin mensen belangrijke beslissingen over hun leven niet uit handen geven maar eerst uit eigen bron putten, voordat buitenstaanders beslissingen over hun leven nemen. Hiervoor zijn verschil-

lende werkwijzen ontwikkeld, zoals de *Eigen Kracht-conferentie*, waarin de familie zelf een plan ontwikkelt bij ingrijpende situaties als problemen in de opvoeding of

als een partner dement wordt, en de *Echt Recht-conferentie*, voor als er sprake is van een dader en een slachtoffer. In Nederland is vooral de Eigen Kracht-conferentie succesvol. Onlangs nam de Tweede Kamer zelfs een motie aan waarin de Kamer de regering verordent gemeenten te stimuleren Eigen Kracht-conferenties onder de aandacht te brengen van de Centra voor Jeugd en Gezin. Eigen Kracht-conferenties geven mensen de mogelijkheid om zelf, samen met familie, vrienden en kennissen, een plan te maken voor een oplossing of voor hulp. Gemaakte plannen zijn leidend voor de hulpverlening, meestal de jeugdzorg.

In Nederland zijn de verschillende herstellende werkwijzen nog sterk versnipperd. Ook het werken met 'cirkels' op scholen gebeurt

nauwelijks. In Hull bestaat er een samenhangend netwerk van organisaties. De betrokken basisscholen, het voortgezet onderwijs en de jeugdzorg hebben evaluaties uitgevoerd. De politie en het welzijnswerk zijn nog niet zover. Sociale professionals uit deze organisaties worden op dit moment wel getraind.

Op Collingwood Primary School is te zien hoe 'de cirkel' in de praktijk werkt. Iedere dag begint daar met een gesprek in de cirkel. Het docententeam start er de werkdag mee, evenals de afzonderlijke klassen. Bij spanningen of problemen gedurende de dag worden de betrokkenen direct bij elkaar geroepen. Tijdens de gesprekken is er expliciet ruimte voor de gevoelens en gedachten

van de ander, en voor de relaties met elkaar. In de groep die wij bezochten, was een bal het 'talking piece'. Alleen degene die de bal heeft, mag praten. Als je niets wilt zeggen, geef je de bal door. Na een paar ronden en na een spelletje werd de vraag gesteld hoe elk kind zich voelde. Twee kinderen hielpen de juf om de namen van de kinderen op een soort emotiethermometer te plaatsen. De meeste kinderen voelden zich blij en gelukkig. Twee kinderen voelden zich verdrietig. De juf vroeg of ze er iets over wilden zeggen. Eén jongetje vertelde dat zijn oudere broer had beloofd in het weekend op bezoek te komen, maar dat hij niet was geweest. Na dit verhaal vroeg de juf hoe de kinderen hem vandaag zouden

Foto: Jonathan C.K. Webb / webbaviation.co.uk

Op Collingwood Primary School begint iedere dag met een gesprek in de cirkel

kunnen helpen. Hij haalde zijn schouders op, en wilde er verder niet over praten. Door de dagelijkse cirkel leren de kinderen de principes van de Eigen Kracht en kunnen zij die toepassen bij spanningen in de groep.

Gunstige resultaten

De invoering van *restorative practices* in 2006 blijkt sindsdien op Collingwood gunstig uit te pakken. Aan het begin van dat jaar werd er gemiddeld zestig keer per week een kind vanwege wangedrag uit de klas gezet. In december van datzelfde jaar was dit aantal teruggelopen tot gemiddeld zes keer per week. Aan het einde van het schooljaar was dit nog verder teruggelopen naar gemiddeld eenmaal per week. Ook het aantal racistische incidenten daalde, terwijl de aanwezigheid van kinderen en docenten op de school juist weer steeg (HCRP 2008). Tegen zulke resultaten weegt ook de tijd en energie op die gaat zitten in het houden van de cirkelgesprekken. Minder wangedrag in de klassen: de investering van de cirkels betaalt zich, met andere woorden, terug. Veel kinderen van deze basisschool gaan door naar Endeavour High School, een soort vmbo. De directeur van Endeavour High School was aanvankelijk sceptisch over de herstelpraktijken, maar door het contact met Collingwood en de tastbare resultaten aldaar is hij enthousiast geworden. Ook op zijn school blijkt het werken met cirkels positieve resultaten op te leveren (HCRP 2008). Docenten en scholieren voelen zich meer thuis op school. Binnen een jaar nam het ziekteverzuim van docenten op Endeavour af met 62,5 procent. Ook het aantal incidenten daalde sterk. Gewelddadige incidenten namen af met maar liefst 59 procent, verbale incidenten verminderden met 46 procent. Ook racistische incidenten en diefstal kwamen minder vaak voor, wat opnieuw duidt op meer positieve verhoudingen tussen docenten en studenten. 'We are doing things *with* the children, rather than *to* them or *for* them', reflecteert de directeur. De school hanteert niet meer het oude beleid van zero tolerance. In plaats daarvan legt de school de verantwoordelijkheid voor goed gedrag bij de scholieren.

Herstelrecht

Jongeren die ondanks deze werkwijze op school toch met jeugdzorg of jeugdreclassering in aanraking komen, krijgen in Hull ook daar te maken met herstelpraktijken. Escalaties tussen de

jongeren onderling, krassen op de auto van medewerkers en vandalisme in de wijken worden zo veel mogelijk gezamenlijk uitgesproken, waarna concrete herstelplannen worden gemaakt en worden geëffectueerd. Deze cirkels lijken op de Echt Recht-conferenties in Nederland. Bij dergelijke bijeenkomsten komen slachtoffer en dader van een misdrijf samen met hun familie en vrienden bijeen. Zij bespreken met elkaar de gevolgen van wat er is gebeurd, bijvoorbeeld mishandeling, en maken een plan voor herstel. De bijeenkomsten betreffen een aanvulling op eventuele sancties vanuit het strafrecht (soms worden ze ingezet als een soort Halt-straft), niet een vervanging daarvan.

Onderzoek naar Echt Recht-conferenties in Engeland toont positieve resultaten. Slachtoffers blijken minder bang te zijn dat de dader hen opnieuw zal belagen. Hun gevoel van veiligheid wordt bovendien vergroot doordat veel daders spijt betuigen; 86 procent van de daders doet dat tegenover 19 procent van de daders in de strafrechtketen (Sherman en Strang 2007). Opvallend is verder de lage recidive van daders. Degenen die herstelrechtbijeenkomsten hebben bijgewoond, recidiveren 38 procent minder vaak dan daders in het strafrecht (Sherman, Strang en Woods 2000). Een belangrijke kanttekening hierbij is dat daders die deelnemen aan Echt Recht-conferenties bereid moeten zijn verantwoordelijkheid te dragen voor hun daden. Zonder deze voorwaarde vindt de bijeenkomst niet plaats. Daardoor is dit type daders niet goed vergelijkbaar met die in de strafrechtcategorie.

Minder wangedrag in de klassen: de cirkelgesprekken betalen zich terug

Gevaren

Onlangs adviseerde de Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling (RMO) over de versterking van gezinnen en hun sociale omgeving. De familie, buurt, scholen en maatschappelijke organisaties zouden volgens de Raad meer dan nu het geval is opvoedingspartner van de ouders kunnen zijn. 'Hull' lijkt een schoolvoorbeeld van deze benadering te zijn. Maar er zijn duidelijk ook gevaren. 'Building communities' en 'transforming schoolcultures' hebben als risico dat van de betrokkenen een *teveel* aan loyaliteit en gemeenschapszin wordt gevraagd. Pogingen hen bij elkaar te

Nederland zou erbij gebaat zijn werkwijzen van Hull over te nemen

brengen, werken averechts als niet het fundamentele recht bestaat uit de groep te treden. In de jeugdzorg in Hull merkten wij dat werknemers met vraagtekens bij de gestelde werkwijze niet soepel in de organisatie konden functioneren. 'Your are either with us or against us', leek daar het credo te zijn. Ook bij de presentatie van de resultaten van herstelpraktijken valt soms een zekere blindheid te ontwaren. Het succesvoorbeeld van de dalende recidivecijfers wordt door vele partijen ten tonele gevoerd, maar de opmerking over de onvergelykbaarheid van de onderzochte groepen blijft achterwege.

Maar de resultaten blijven staan en men staat in Hull open voor kritiek en is bereid over de ingezette koers verantwoording af te leggen. Nederland zou erbij gebaat zijn na te denken over de vraag of het niet een aantal van de gevoerde werkwijzen zou willen overnemen.

Alfons Ravelli is docent-onderzoeker aan de Hogeschool Utrecht. Stijn Verhagen is daar lector Participatie en Maatschappelijke Ontwikkeling en is tevens redactielid van TSS.

Literatuur

- HCRP, *Building a city. The Riverside Project*. Hull: Hull Centre for Restorative Practices, 2008
- Sherman, L.W. en H. Strang, *Restorative justice: the evidence*. Londen: The Smith Institute, 2007
- Sherman, L.W., H. Strang en D.J. Woods, *Recidivism patterns in the Canberra Reintegrative Shaming Experiments (RISE)*. Pennsylvania: University of Pennsylvania, 2000